

"بررسی چالش های حکمرانی آب (درون و برون سازمانی) و تدوین برنامه راهبردی حکمرانی پایدار آب استان اردبیل"

عنوان پروژه :

۶

مدت زمان تقریبی انجام پروژه (ماه):

۹۰۰

مبلغ تخمینی (میلیون ریال):

بهره بردار اصلی نتایج این تحقیق شرکت آب منطقه ای و استانداری اردبیل و ارگان های مرتبط با آب در استان اردبیل می باشد در عین حال، تمامی سطوح و گستره سازمانی بخش دولتی و عمومی مرتبط با صنعت آب در کشور می توانند از نتایج این تحقیق بهره ببرند از جمله: وزارت نیرو، استانداری ها، وزرات جهاد کشاورزی که در مصرف آب نقش اصلی را برعهده دارد، سازمان حفاظت محیط زیست و کلیه ارگان های ذیمدخل در حکمرانی آب

مصرف کنندگان
نتایج این تحقیق:

۱- تعریف دقیق مسئله (همراه با معرفی مصادیق یا نمونه‌های عینی موضوع در استان):

موضوع آب و مدیریت و حکمرانی آن یکی از چالش های اصلی در سطح جهانی است، به طوری که سازمان ملل متحد مسئله آب را دومین مسئله بزرگ جهانی بعد از موضوع جمعیت اعلام کرده است. محدودیت منابع آب شیرین در جهان و افزایش روزافزون مصرف، موجب کشیده شدن آب به عرصه رقابت کشورها و گروه های مختلف شده و آب ایفاگر نقش اساسی در شکل دهی به روابط اجتماعی- سیاسی میان گروه های اجتماعی می باشد. در قرن بیست و یکم کمبود آب به عنوان با ارزشترین منبع در زندگی بشر، موجب تهدید معاش بسیاری از انسانها در کشورهای مختلف بویژه در مناطق خشک جهان شده و نیاز روزافزون به آب، تغییر الگوهای مصرف، آلودگی، از بین رفتن منابع طبیعی و توسعه بیابان ها بشر را به سوی بحران جهانی آب سوق داده است. به طوری که برخی معتقدند که جنگ های آینده و خشونت های مدنی و اجتماعی عمدتاً از کمبود منابع آب و مواد غذایی ناشی خواهد شد و حتی با توجه به چالش هایی که در این زمینه متوجه حکومت ها خواهد بود، کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل معتقد است: «بحران آب در دنیا یک بحران حکمرانی است نه بحران کمیابی آب». حکمرانی آب در سیستم های پیچیده ای تحقق پیدا می کند و از این رو، پیدا کردن و پیاده سازی راه حل هایی که با همه شرایط سازگار باشد، دشوار به نظر می رسد. موضوعات و چالش های آب به طریقی است که برای ایجاد موازنه و تناسب در تصمیم گیری ها، باید همزمان در سطوح مختلفی (افقی و عمودی) به آنها توجه کرد و از این نظر حکمرانی آب را به «حرکت» در سطوح مختلف تشبیه کرده اند. منظور از سطوح یعنی: ۱- سطح بالا و افقی میان وزارتخانه های مختلف یا ادارات کل یک وزارتخانه در سطح دولت مرکزی؛ ۲- سطح عمودی بین لایه های مختلف دولت در سطوح محلی، منطقه ای و استانی و حتی فراملی و ۳- در سطح پایین و به طور افقی میان کنشگران مختلف در پایین تر از سطح ملی. در شکل گیری نظام حکمرانی خوب، انتخاب سازوکارها و نحوه توازن آنها می تواند موجب تقویت یا فرسایش سرمایه اجتماعی شود و از این طریق بر درجه اقتدار نظام حکمرانی تاثیر تعیین کننده ای بگذارند. در ایران، مانند بسیاری از کشورهای جهان چندین دهه است که منابع آب به صورت بی رویه و ناپایدار مورد بهره برداری قرار می گیرد. با تغییرات چشمگیر در روال حکمرانی آب ایران از دهه ۱۳۴۰، دست دولت یا حکومت در حل و فصل امور باز و مقدرات بقیه جامعه در مشارکت در امور مختلف محدود شد. در نتیجه، سازوکارهای حکمرانی آب تا به حال عمدتاً منحصر به تنظیم رویه هایی برای برنامه ریزی بخشی در نظام متمرکز دولتی، استفاده از رویه های قضایی و به کارگیری امکانات اداری بوده است. به بیانی دیگر، در مقابله با مشکلات و چالش هایی که در این چند دهه بروز پیدا کرده، تدابیر اقتصادی و بازار و توافق، همفکری و مشارکت عموم و تکاپو در شبکه های اجتماعی از سهم ناچیزی برخوردار بوده است. مروری بر سیاست های کلی و هدف های کیفی دو دهه گذشته به روشنی نشان می دهد که موضوع توجه راهبردی به شرایط

اقلیمی ایران و ضرورت سازگاری مدیریت جامعه با محدودیت آب، به طور بارزی در سیاست‌های برنامه‌ای بروز و ظهور پیدا کرده است؛ اما بنا به دلایلی متأسفانه بخش مهمی از اهداف و سیاست‌ها تحقق پیدا نکرده است. استان اردبیل نیز به‌عنوان یکی از استان‌های نیمه خشک کشور، از جمله استان‌هایی است که با بحران آب مواجه است و ادامه روند این مسئله یکی از اصلی‌ترین عوامل محدود کننده توسعه استان در دهه‌های آینده به‌شمار می‌رود که مسائل و مشکلات بالفعل و بالقوه قابل توجهی را برای استان به دنبال خواهد داشت. لذا حکمرانی و مدیریت آب یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که آثار و تبعات آن در استان اردبیل هر روز پررنگ‌تر می‌شود. در حال حاضر این مسئله سبب ایجاد دغدغه و نگرانی برای متولیان، تصمیم‌گیرندگان و متخصصان حوزه آب شده است. برخی از چالش‌ها عبارتند از:

- فشار بر منابع آب زیرزمینی
- برنامه‌ریزی متمرکز و از بالا به پایین برای پاسخگویی به نیازها
- عدم توجه کافی به آمایش سرزمین
- محدودیت قانونی برای بهره‌مندی از ارزش ذاتی و اقتصادی آب
- آلودگی‌های منابع آب
- وابستگی بخش عمده منابع آب سطحی به خارج از استان و حتی خارج از کشور

در صورت عدم چاره‌جویی برای چالش‌های فوق و ادامه این وضعیت، چشم‌انداز ناامیدکننده‌ای در حوزه آب در انتظار استان است که خروجی آن جز تعمیق بحران‌های کنونی و تبدیل آن به فاجعه استانی و منطقه‌ای حتی ملی نخواهد بود. از جمله این بحران‌ها می‌توان به بروز مهاجرت‌های کلان و تشدید مشکلات حاشیه‌نشینی و اشتغال، اثرات تغییر اقلیم، تعمیق مشکلات مربوط به پایداری محیط زیست، تشدید و تسری تنش‌های اجتماعی به اقصی نقاط استان و در نهایت تشدید تعارض رشد اقتصادی در مقابل ظرفیت‌های آبی اشاره کرد.

در کنار این چالش‌ها، شیوه بهره‌برداری و مدیریت منابع آب‌های گرم و معدنی نیز نیازمند تحول و نوآوری است. برخی کاستی‌ها در برنامه‌ها و شیوه برخورد بخش دولتی با چالش‌های آب، تعارض منافع، تغییر مدیران و بی‌ثباتی در عرصه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آب استان و نحوه هماهنگی‌های بین بخشی و تعامل و همکاری بخش مردمی و دولتی در این رابطه مشهود است. به همین دلیل ارائه الگوی مطلوب حکمرانی آب و بهبود و تحول حکمرانی فعلی، از ضرورت‌های استان اردبیل می‌باشد. نمی‌توان با تکیه بر روش‌های گذشته، آینده مدیریت آب را رقم زد و راهی جز ایجاد تغییر و اصلاح در الگوی حکمرانی آب وجود ندارد.

۲- تبیین ضرورت و نیاز اساسی برای انجام این تحقیق:

ضرورت و اهمیت این تحقیق را می‌توان در دو جنبه نظری و عملی تبیین کرد. ضرورت بازنگری در الگوهای برنامه‌ریزی و مدیریت منابع آب و تغییر انگاره‌های دولت محور که در حل مسائل، توفیقات مورد انتظار را بدست نیاورده است. در این تحقیق ابعاد، مولفه‌ها و اصول حکمرانی آب با قابلیت به کارگیری در مقیاس‌های استانی و منطقه‌ای حتی ملی بررسی خواهد شد. به علاوه با توجه به تمرکز این تحقیق بر تدوین برنامه حکمرانی آب استان، این تحقیق می‌تواند پشتوانه‌ای مستدل برای ارائه برنامه راهبردی و کلیدی در زمینه حکمرانی آب در سطح کشور باشد، زیرا با توجه به نتایج برخی پژوهش‌ها، ملاحظه می‌شود که سیستم حکمرانی آب از منظر دو مولفه انسجام و گستره، وضعیت مناسبی ندارد و همچنین در صورت دخالت ندادن ذی‌نفعان در سیاست‌گذاری‌ها و عدم توجه به حکمرانی محلی، حکمرانی ملی بهبود نمی‌یابد.

حکمرانی خوب آن است که تصمیمات از پایین به بالا گرفته شود. هدف اصلی حکمرانی رسیدن به یک نظم درونی و سازگاری انگیزشی درونی با حداقل نیاز به ناظران بیرونی در جهت گسترش و تحقق آزادی و کرامت انسانی بوده است. در حال حاضر حکمرانی آب به کنشگران دیگری به جز مسئولین مربوطه نیاز دارد تا حضور فعال و سازنده هر کدام از آنها در صحنه عمل، گره یا گره‌هایی

از مشکلات را باز کنند. برای این حضور و مشارکت به نظام حکمرانی نیاز است تا با تعریف نقش ها و توزیع مجدد حوضه های اقتدار و مسئولیت ها و چگونگی ارتباط میان آنها، بتوان انگیزه و محیط فعالیت مساعدی را ایجاد و به تدریج حضور مؤثر کنشگران جدید را ممکن کرد. تأکید بر حکمرانی نشان دهنده تغییر از پارادایم های مدیریت منابع سنتی (مدلهای سلسله مراتبی تحت کنترل دولت) به سمت گروه های کنشگران می باشد.

۳- سوالات اساسی تحقیق:

سوال های اساسی تحقیق عبارتند از:

- ۱- مولفه های اساسی چالش برانگیز درون سازمانی در ارتباط با «حکمرانی آب» در استان اردبیل کدامند؟
- ۲- مولفه های اساسی چالش برانگیز برون سازمانی در ارتباط با حکمرانی آب در استان اردبیل کدامند؟
- ۳- مولفه های حکمرانی به تفکیک استانی، منطقه ای (حوضه آبریز) و ملی کدامند؟
- ۴- کنشگران مؤثر به تفکیک استانی، منطقه ای (حوضه آبریز) و ملی کدامند؟
- ۵- چه الگوی مناسب و اثربخشی برای برنامه راهبردی حکمرانی آب در استان اردبیل وجود دارد؟

۴- دستاوردهای کاربردی این تحقیق برای بخش آب استان (با انجام آن، چه مسائلی از بخش آب استان حل خواهد شد؟):

هدف این طرح ارائه چارچوبی پیشنهادی برای پیاده سازی حکمرانی خوب در بخش آب استان با مشارکت کنشگران مؤثر و با تأکید بر توالی و تناسب برنامه ها در دراز مدت می باشد.

- a. تبیین مولفه های اساسی چالش برانگیز درون سازمانی در ارتباط با «حکمرانی آب» در استان اردبیل
- b. تبیین مولفه های اساسی چالش برانگیز برون سازمانی در ارتباط با حکمرانی آب در استان اردبیل
- c. تبیین مولفه های حکمرانی به تفکیک استانی، منطقه ای (حوضه آبریز) و ملی
- d. تعیین کنشگران مؤثر به تفکیک استانی، منطقه ای (حوضه آبریز) و ملی
- e. تدوین الگوی مناسب و اثربخشی برای برنامه راهبردی حکمرانی آب در استان اردبیل

۵- الزامات مورد نظر کارفرما جهت لحاظ نمودن در متدولوژی تحقیق :

- لحاظ سیاست ها و قوانین بالادستی و لحاظ قوانین و مقررات شرکت
- شناسایی و لحاظ کنشگران مؤثر در حکمرانی آب
- ارائه راهبردها و راهکارهای عملیاتی

۶- رئوس کلی شرح خدمات:

- مطالعه و بررسی اسناد بالادستی در سیاستگذاری کلان حکمرانی آب
- تدوین ارکان برنامه راهبردی حکمرانی آب استان اردبیل
- تبیین وضعیت موجود و ارزیابی مولفه های حکمرانی آب در استان
- مطالعات نمونه ها و الگوهای موفق ملی و بین المللی حکمرانی آب
- شناسایی چالش های درون سازمانی و برون سازمانی
- شناسایی کنشگران مؤثر در حکمرانی آب استان اردبیل

- تدوین راهبردهای حکمرانی آب
- تدوین برنامه های عملیاتی حکمرانی آب در استان اردبیل

۷- حداقل تخصصهای مورد نیاز در تیم پژوهشی :

ردیف	تخصص	حداقل مدرک مورد نیاز	تعداد	ردیف	تخصص	حداقل مدرک مورد نیاز	تعداد
۱	مدیریت	دکتری	۱	۵			
۲	منابع آب	دکتری	۱	۶			
۳	حقوق (تجربه در زمینه آب)	کارشناسی ارشد	۱	۷			
۴	اقتصاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	۱	۸			

۸- توضیحات (در صورت نیاز) :

- ۱- لازم است حداقل سابقه محققین ۱۰ سال باشد.
- ۲- اولویت پذیرش پروپوزال با مواردی است که محققین تجربه کاری مشابه داشته باشند.